

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

НАМАНГАН ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

**Жисмоний маданият назарияси ва спорт фанларини ўқитиш
кафедраси**

п.ф.н., доц. Б.Бойбобоев, катта ўқитувчи М.Муллабоева ва
ўқитувчи Д. Мамажоновларнинг

**“ОЛИМПИЗМ-ҒОЯ ВА АМАЛИЁТИНИ
НАЗАРИЙ ЎРГАНИШ”**

мавзусидаги

ИЛМИЙ МАҚОЛАСИ

Наманган-2019

ОЛИМПИЗМ – ҒОЯ ВА АМАЛИЁТИНИ НАЗАРИЙ ЎРГАНИШ

Жамиятимизда соғлом турмуш тарзини шакллантириш, ёш авлоднинг жисмоний тарбия ва оммавий спорт билан мунтазам шуғулланиши учун шарт-шароитлар яратиш, спорт мусобақалари орқали ёшларда мардлик, ватанпарварлик, Ватанга садоқат туйғуларини камол топтириш, шунингдек, ёшлар орасида жисмоний тарбия ва оммавий спортни янада ривожлантиришга йўналтирилган кенг кўламли ишлар амалга оширилмоқда. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Жисмоний тарбия ва оммавий спортни янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 2017 йил 3 июндаги ПҚ-3031-сонли қарорида мамлакатимизда оммавий спортни ва олимпия ҳаракатини ривожлантириш, олимпизм ғояларини кенг тарғиб этиш, Республикамизда олимпия спорт турларини янада такомиллаштириш, шунингдек, жамиятда соғлом турмуш тарзини шакллантириш, аҳолининг кенг қатламини, айниқса ёшларни жисмоний тарбия ва спорт билан шуғулланишга жалб этиш, мамлакат спортчиларини Олимпия ва Осиё ўйинлари, жаҳон ва Осиё чемпионатлари ҳамда бошқа йирик халқаро спорт мусобақаларига тайёрлаш, уларнинг мазкур мусобақаларда муваффақиятли катнашишларини таъминлаш мақсадида катор ишлар олиб борилмоқда.

Хусусан, олимпия спорт турларини республикамизда янада ривожлантириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар кўрилмоқда. Шу билан бир каторда Ўзбекистонда олимпия ҳаракатининг тараққиётида бўлаётган ўзгаришлар файласуфлар, педагоглар, социологлар, маданиятшунослар, психологлар томонидан ўрганилиб, улар ишлатаётган “Олимпизм” тушунчасининг моҳияти янада чуқурлашди, унинг моҳиятини ўрганишда олимпия таълими назарияси муҳим аҳамият касб этади.

Олимпия таълимини ўрганишда Миллий олимпия кўмиталарининг тажрибаси муҳим ҳисобланади. Улар қошида фаолият кўрсатаётган Миллий олимпия академиялари олимпия таълими соҳасидаги спортчилар, мураббийлар, журналистлар, олимлар ва бошқалар учун машғулотлар, семинарлар, анжуманлар, давра суҳбатлари ташкил этмоқдалар.

Ўқувчи ёшларни олимпия ғоялари ва қадриятлари асосида тарбиялашда кенг қўламли мақсадли дастурларни амалга ошириш кераклигини ва бундаги муаммоларини чуқурроқ таҳлил қилиш лозимлигини давр тақозо этмоқда.

Олимпия ҳаракатининг умумий тушунчасига асосланиб, олимпизмнинг инсонпарвар ғоялари ва қадриятлари, олимпия таълимининг мақсади, вазифалари, мазмуни, воситалари ва услублари такомиллаштирилмоқда.

Ҳар қандай илмий назариянинг самарали ривожланиши учун унинг асосий тушунчалари билан танишиш ва уларни ўрганиш муҳим ҳисобланади. Бу бизга маълум бир назарий таҳлил қилинадиган объектларни ажратиб олишга, хусусиятларини, муносабатларини аниқлашга ва бошқа омиллардан фарқлашимизга имкон беради. Бу олимпия таълими назариясини шакллантиришнинг бошланғич нуқтаси бўлиб, ўрганилаётган объектларни таҳлил қилиш учун шарт-шароитларни яратиб беради ва ушбу объектлар учун мазмунли концептуал қоидаларни ишлаб чиқишни асослайди.

Олимпия таълими ўқувчи ёшлар ўртасида спорт ва олимпия ўйинларининг турли қирраларини, уларнинг аҳамиятини оммавий равишда тарғиб қилиш, турли мамлакатлар ва халқлар маданиятига ва халқаро ҳамжамиятга татбиқ этиладиган ижтимоий-маданий салоҳиятни самарали ва кенг талқин қилишда хизмат қилади. Олимпия таълимининг таркиби ва мазмунини таҳлил қилишда Перь де Кубертеннинг замонавий олимпизм тушунчасининг хусусиятларига, олимпия таълимининг мақсад ва вазифаларига, тинчлик, дўстлик, ўзаро тушиниш ва биродарликни тарбиялашга асосланади.

Олимпия Хартиясида олимпизмга шундай таъриф берилади: Олимпизм - бу тана, ирода ва онг кадр қимматини мувозанатлашган бир бутунликка бирлаштирувчи ҳаёт фалсафасидир. Спортни маданият ва таълим билан бирлаштирувчи олимпизм саъйи-ҳаракатдан қувониш, яхши намуна ҳамда ахлоқий тамойилларни ҳурмат қилишнинг тарбиявий қийматига асосланган турмуш тарзини яратишга интилади. Юқоридагилардан кўриниб турибдики, олимпизмнинг ижтимоий аҳамияти умуминсоний қадриятлар ва идеаллар

билан боғлиқ. Уни ўқувчи ёшларнинг таълим тарбиясига жорий этишда олимпия таълимининг аҳамияти муҳим ҳисобланади.

1995 йили Бирлашган миллатлар ташкилотининг Бош ассамблеясининг 50-сессиясида Халқаро олимпия қўмитасининг президенти Ҳ. А. Самаранч «Спорт ва олимпия ғоялари туфайли яхши ҳамда янада мустаҳкам тинчлик ўрнатиш учун» мавзусида маъруза қилади ва шу асосда резолюция қабул қилинди. Унда жаҳон ҳамжамиятини олимпия ўйинлари даврида «олимпия тинчлигини» ўрнатишга чақирди;

Олимпиадалар маънавий ва моддий маданиятнинг турли томонларини ривожлантирувчи куч сифатида намоён бўлиб, олимпия ўйинлари юкори даражада мафтункорликка эга бўлди;

Олимпизм-бу турли давлат спортчиларини ягона аҳил оилага бирлаштиради. Бунда ўзаро ёрдам, бирдамлик ва ҳалолликка асосланган дўстона мунособатларни шакллантириб, нафақат жисмоний сифатларни, балки тана ва руҳ уйғунлигини тарбиялашга қаратилган таълимдир. У спортчиларда ботирлик, ор-номус, қадр-қиммат, маданият ва маънавиятни тарбиялайди, ҳамда санъат, фан ва техника соҳаларида спорт фаолиятининг цивилизация ютуқлари билан уйғунлашишига қаратилган қарашлар тизимини англатади.

Спорт ҳаракатининг маънавий асоси бўлган олимпизмнинг негизида гуманистик (инсонпарвар) ғоялар ётади, унинг мазмун-моҳияти кишиларнинг яхши ниятларга, тинчликка, ҳамкорликка интилиши, инсонга, шахсга, жамиятга хизмат қилишдан иборат. Олимпия спорти гуманизмни, ҳалол ўйинни (fair play), олимпизм фалсафасини шакллантирувчи тинчликсевар анъаналарни олдинга суради. Уни ўқувчи ёшларнинг таълим - тарбия тизимида жорий этишда олимпия таълимининг аҳамияти юксак эътирофга моликдир.

Олимпия таълими, олимпия ҳаракатининг келиб чиқиши, унинг шахс ва жамиятнинг турли хил маданий ва маърифий эҳтиёжларини қондиришга бўлган таъсирини англаш аниқ жараёни" сифатида намоён бўлди.

1968 йили халқаро олимпиада кумитасининг 8- сессиясида “Olympic Education”, “Олимпия таълими” таклифи биринчи марта италиялик педагог Систо Фавре томонидан киритилди. Олимпия таълими, ҳар томонлама ривожланган шахсни тарбиялашда хиссаси катта бўлиб, у баркамол инсонни шакллантириш мақсадида танани, руҳни ва фикрни тарбиялашга қаратилган усуллар ва ҳаракатларнинг йиғиндиси эканлигини кўрсатади”. Ушбу ёндашув билан олимпия таълими фақат олимпия ҳаракати билан эмас, балки спорт ва умуминсоний таълим билан ҳам боғлиқ.

Олимпия таълимининг "эркин" ва кенг талқин қилиниши бошқа фаолиятлардан фарқ қилмайди, бироқ айрим тадқиқотчилар, олимлар ва педагоглар орасида олимпия таълимини тушуниш ва талқин қилишнинг турли ёндашувлари мавжуд.

Ўқувчи ва ёшларни олимпизм қадриятларига жалб қилиш билан боғлиқ педагогик фаолиятнинг вазифалари олимпизм ҳақида билим, кўникма ва малакаларини шакллантиради. "Олимпия таълими – ўқувчи ва ёшларни олимпия ҳаракати, олимпия ўйинлари, шунингдек, қадимги Грециядан қолган олимпизмнинг ғоялари ва қадриятлари ҳақида маълумотга эга бўлишлари ва Перь де Кубертеннинг ғоялари ва фалсафий қарашларидаги замонавий талқинларни топишга қаратилади.

Олимпия таълими - бу ижтимоий ва шахсий ахлоқни ривожлантиришга ҳисса қўшадиган воситадир.

Шахсий ахлоқ доирасида биз ҳалоллик, бағрикенглик, меҳр-шафқат, камтарлик ва ижтимоий - адолат, ҳақиқат, садоқат ҳақида гапиришимиз мумкин" деб таъкидлаган.

Кубертеннинг педагогик концепциясига асосланган тадқиқотлар олимпия таълими тизимининг қуйидаги элементлари:

- спорт соғлиқни сақлаш воситаси сифатида
- спорт гўзаллик сифатида
- спортда ва спорт асосида ёшларни адолатли ўйин қоидалари руҳида тарбиялаш
- ёшларга жасоратни ўргатиш

- спорт ёрдамида инсонийликни тарбиялаш

- олимпия спортини тинчликни мустаҳкамлаш учун қўллаш

спорт билан шуғулланиш асосида маданиятни шакллантиришга асосланади.

Спорт ва олимпия ўйинлари билан боғлиқ тадқиқотлар умумий ўрта таълим ва ўрта махсус таълим муассасаларида ўқувчи ва ёшлар учун қуйидаги тизим ва йўналишда амалга оширилди:

- олимпия спорт турлари бўйича мусобақалар ўтказиладиган жойлар ва объектларни ўрганиш;

- олимпия тарихи ва қадимги ҳаётий воқеаларни акс эттирадиган драматик песалар ва театр сахналари намоиш этиш;

- ғирромлик, адолатсизлик фирибгарлик ҳолатлари, қоидалар бузилиши, рақибларнинг порахўрлиги, миллатчилик намоишларини танқидий муҳокамаси;

- қадимики ва замонавий олимпизмнинг ғоялари ўртасидаги ўхшаш томонларини ўрганиш;

спортда ахлоқ муаммоларини ўрганиш, спортда ҳалол уйинни (fair play) тарғиб қилиш,

- инсон саломатлигини сақлаш ва мустаҳкамлаш, жисмоний сифат ва жисмоний маданиятни шакллантиришга қаратилган тадбирлар;

- спорт маҳорати бўйича машғулотлар ташкил этиш

- болалар спорт жамоасини ташкил этишнинг педагогик технологияларини ишлаб чиқиш;

- олимпизмга асосланиб спортни бошқариш соҳасини ўрганиш;

- спортчиларнинг барча жиҳатлари бўйича билим, кўникма ва малалакаларини шакллантириш.

Хулоса қилиб айтганда ўқувчи ёшлар таълим тизимида Олимпия таълимининг барча хусусиятларини ўз ичига олган аниқ тушунчаларни ўрганиш, англаш, қўшимчалар қилиш, ва илмий изланишлар олиб боришни давр тақозо этмоқда.

Ўқувчи ёшларга олимпия таълимининг назарий жиҳатларини самарали ўргатиш учун:

- уларни спортга бўлган қизиқиши, спорт машғулотларига бўлган талаб, спортдаги натижа, мусобақаларда ғалабага бўлган интилишни шакллантириш;

- ўқувчи-ёшларни турли йўналишдаги жисмоний тарбия ва спорт фаолиятига жалб қилиш;

- олимпия таълими жараёнида маънавий ва маърифий тарбия масалаларига етарлича эътибор қаратиш ёшларда юксак маънавий кадриятлар, зарур бўлган кўрсатмалар ҳамда спорт фаолияти билан шуғулланиш сабабларини тарбиялашда ёрдам беради;

- олимпия таълим-тарбиясида нафақат тарихий саналар, фактлар, олимпия чемпионларини билиб олиш, балки ёшларни спортга фаол жалб қилиш, уларни ўз рекордларини ўрнатишга бўлган интилишни ривожлантириш ва биринчи навбатда ўз устидан ғалаба қозонишга ўргатиш.

Адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Жисмоний тарбия ва оммавий спортни янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 2017 йил 3 июндаги ПҚ-3031-сонли қарори.
2. Бойбобоев Б.Ғ. Олимпия таълими тизимининг ташкил қилиниши. // Фан спортга. 4/2017. 76-79 б.
3. Кубертен, Пьер де. Олимпийские мемуары [Текст] / Пьер де Кубертен – Киев: Олимпийская литература, 1997. – 179, 1 с.
4. Мамажонов Д., Юнусов И., Раҳмонов М. П.Кубертеннинг замонавий олимпия концепциясида шахс ривожланиши. // Олимпизм – кеча, бугун, эртага: муаммо ва ечимлар // Республика илмий-назарий анжумани. Н. 2018 й.-267-269 б.
5. Юнусов Тўлқин, Хамрақулов Абдухамид. Организация системы олимпийского образования в независимой Республике Узбекистан // Всемирные юношеские игры под патронажем Международного олимпийского комитета: Международный форум «Молодежь-Наука-Олимпизм» под патронажем Всемирного совета физического воспитания и спортивной науки 14-18 июля 1998 г., г.Москва: Материалы. – М.: Советский спорт, 1998. – С. 279-281.
6. Hamraqulov A.Q., Yunusov T.T. Olimpiya bilimlari asoslari. O'quv qo'llanma, T., “Sharq” nashr., 2002.
7. Boiboboev B. Organizing Olympic Education system in Uzbekistan. Eastern European Scientific Journal. Ausgabe 6-2017 Part I.
8. Olympic Charter. In force as from 15 september 2017. International Olympic committee. Lausanne